

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

A SZENNYEZŐDÉS KULTÚRÁI: JÁRVÁNYOS BETEGSÉGEK ÉS A FERTŐZÉS BIOPOLITIKÁJA A KORTÁRS ANGLOFÓN SZÉPIRODALOMBAN

Ureczky Eszter

Témavezető: Dr. Bényei Tamás

DEBRECENI EGYETEM

Irodalomtudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2017

a, Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

Georges Canguilhem *A normális és a kóros* című, a betegség orvostörténeti és bölseleti fogalmairól szóló monográfiája a híres francia sebész, René Leriche-t idézve állítja, hogy „az egészség a szervek csöndjében élt élet” (91). Jelen kutatás alapkérdése e mondat implikációból indul ki, abból az elgondolásból, hogy a patológia olvasható-e a szervek „hangjakén”, azaz a szenvedő emberi test nyelveként? Amennyiben a betegség tekinthető (vagy olvasható) a szervek hangjaként, akkor kulturális üzenetek biológiai kódoltságaként is értelmezhető. Hipotézisem szerint tehát a betegség tágabb értelemben felfogható kulturális tünetként és (retro)diagnózisként, a beteg test ábrázolásának kultúraspecifikus regiszterei pedig számos diszkurzust nyitnak meg a megtestesülés, a térbeliség, a társadalmi nem, a gazdasági folyamatok és végső soron a biopolitika kapcsán is. A betegség mint *par excellence* emberi szenvedés már számtalan képzőművészeti és irodalmi alkotás témájául szolgált a nyugati kultúrában, ahogy a gonosz és a szennyeződés virulens metaforájaként is szolgált. *A betegség mint metafora* című nagyhatású esszéjében Susan Sontag szintén amellest érvel, hogy a testmetafora mint a társadalmi és szimbolikus rend(etlenség) leképeződése réges-régi trópus, mely a betegséget és a szenvedést köti össze: “[a] rend a politikai filozófia legrégebbi aggodalma, s ha lehetséges a poliszt egy organizmushoz hasonlítani, akkor az is lehetséges, hogy a polgári rendetlenséget betegséghez hasonlítsuk” (77). Az egyéni fájdalom és a társadalmi test felbomlásának ábrázolása tehát történetileg összefüggő témákként

jelennek meg, melyek a patológia személyes és kollektív szinteken zajló kulturális bevésődését és metaforizációját hangsúlyozzák. A(z első) világban ennek megfelelően “[a] betegség nem csupán egyéni tapasztalat, hanem kulturális metafora. Sőt, a ‘bomba’ mellett ez lehet a késő 20. század elsődleges metaforája” (Patton *Sex and Germs* 11). A ragály a betegség egyik altípusaként különösen fölveti a test—polisz dichotómia kérdését, hiszen a szenvedés, a fájdalom és a szomatikus test szimptomái nem csupán metaforikus, de metonimikus kapcsolatban is állnak a polisz társadalmi testével, felbomlással fenyegető veszélyt jelentve arra. A járványos betegség irodalmi megjelenítései e dilemma vizsgálatának elsőszámú területeként tekinthetők, egyszerre a szervek hangjaként és kulturális-diszkurzív konstrukcióként. Ahányszor csak egy ún. “új” fertőző betegség megjelenik, az előbb-utóbb bekerül a köztudatba, kétségbe vonva a tisztaság és a szennyeződés korábban megkérdőjelezetlen orvosi, etikai és esztétikai fogalmait. A fertőző betegségek különösképpen jelentésekkel telített keresztmetszetei számos tudásterületnek, hiszen szükségszerűen görbe tükröt tartanak a fennálló társadalmi kockázattényezőknek és irányításai módoknak. A járványos betegség fogalma tehát számos különböző diszkurzust mobilizál, és a kultúratudományok szempontjából vizsgálva irodalmi ábrázolásait igen összetett jelentések tárhatók fel.

Egy speciális beteg test, a ragályos test és tetem metaforikus potenciálját feltárva az egyes fejezetek kortárs anglofón, főleg angol történelmi regényeket elemeznek majd, amelyek különböző történelmi korokban játszódnak: a középkorban, a kora újkorban, a

viktoriánus korban, valamint a késő 20. században: Wiliam Owen Roberts *Ragály* (1991, magyar kiadás: 2004)), Geraldine Brooks *Csodák éve* (2002, magyar kiadás: 2008); Matthew Kneale *Sweet Thames* (Édes Temze, 1992), Anne Roiphe *An Imperfect Lens* (A tökéletlen lencse, 2006); Alan Hollinghurst *A szépség vonala* (2004, magyar kiadás: 2011) és Alfred Corn *Part of His Story* (A történet része, 1997) állnak majd az elemzések középpontjában. Ezt a meglehetősen tág időintervallumot szoros tematikus fókusz egyensúlyozza ki: a disszertáció a nyugati kultúra három ikonikus járványos betegségének irodalmi ábrázolásait vizsgálja: a pestist, a kolerát és az AIDS-et. Tudomásom szerint jelenleg nem érhető el a ragály kortárs (történelmi) prózában való szisztematikus vizsgálatának ilyen példája, s olyan monográfia sem létezik, mely hasonló témákat dolgozna fel egy ilyen vagy akár csak ehhez hasonló kortárs történelmiregény-korpusz esetében. Mindazonáltal azokat az elméleti munkákat meghaladóan, melyek nem közvetlenül kötődnek a járványos betegség témájához, kutatásomat elősegítették olyan tematikusan kapcsolódó kötetek, mint Arne De Boever *Narrative Care: Biopolitics and the Novel* (Narratív gondoskodás: biopolitika és a regény, 2013) című munkája, Jennifer Cooke *Legacies of Plague in Literature, Theory and Film* (A pestis irodalmi, elméleti és filmes öröksége, 2009) című könyve, az Alison Bashford és Claire Hooker szerkesztette *Contagion* (Ragály, 2002) című esszékötet, mely fertőzés-témájú kultúratudományos írásokat tartalmaz, valamint Barbara Fass Leavy *To Blight with Plague. Studies in a Literary Theme* (A pestis mételye: egy irodalmi téma kutatása, 1992). Az

elemzések nem tárgyalják olyan egyéb, széles körben ismert és szimbolikusan telített betegségek kulturális ikonográfiáját, mint a rák, a tuberkulózis vagy a szifilisz. Egyrészt azért, mert a tömeges, kollektívan lesújtó járványos kitörésekkel szemben ezeket a betegségeket Susan Sontag „az egyének betegségeiként” ként írja le (*Illness* 60), s mint ilyenek, más megközelítést igényelnének, mint a jellegzetesen tömegkatasztrófaként lesújtó, gyorsan mozgó járványok. Másrészt a tüdőbaj romantikus mítoszának vizsgálata, a “francia kór” dekadens diszkurzusa és a rák degeneratív logikája már mind széles körben kutatott témák az irodalomtudományok területén.

Az olyan univerzális emberi viselkedésmódok átfogó történelmi megközelítése mellett, mint az idegengyűlölet és a megbélyegzés, a disszertáció dupla perspektívát nyújt a szóban forgó betegségek elemzéséhez, amennyiben mindhárom tematikus fejezet két-két regényt értelmez az adott járvány kapcsán, s legtöbbször a brit kulturális örökségben gyökerezik—noha maguk a szerzők nem kizárólag brit származásúak, hisz van köztük walesi (William Owen Roberts), ausztrál (Geraldine Brooks) és amerikai is (Alfred Corn, Ann Roiphe). A szerzők nemzetisége helyett tehát a primer források kiválasztásának fő kritériuma a művek témája és történelmi beágyazottsága voltak. A regények különbségei ellenére London városa egyfajta térbeli-kulturális állandó jelenik meg, hisz a hatból három regénynek ez a metropolisz a helyszíne. A brit fővárost tekintik a városi kultúra ikonikus helyszínének is: “hosszú történelme során a ‘London-regény’—Defoe-tól Dickensen és Stokeren át Aliig—mindig a ‘világregény’ ‘világvárosa’ is volt” (Wall, Cynthia

342). London történelmileg telített térként jelenik meg a nagyszabású járványok ábrázolásaiban, ugyanakkor a város a tér metaforája is, a modern polisz és testpolitika maga. Továbbá a disszertációban tárgyalt valamennyi regényben jelen van egy markáns Kelet-Nyugat dichotómia, amennyiben a Kelet—az európaiak szemében legalábbis—a szennyeződés, az invázió örök forrásaként jelenik meg, mint például a Walesben és Kairóban játszódó *Ragály* esetében, a kis derbyshire-i falu, Eyam és Oran (*Csodák éve*), London és Alexandria (*An Imperfect Lens*), vagy London és New York (*Part of His Story*).

Nézőpontom szerint a választott regényeket összekötő legfontosabb szempont azonban a szövegek arra való törekvése, hogy a járvány testi és térbeli kontextusait ragadják meg. Úgy vélem, a brit irodalom esetében különösen központi a testi-térbeli fenyegetettség kérdése, hiszen az önmagába zárt sziget képe és alapító fantáziája, az elszigeteltség defenzív mentalitása hosszú ideje összekapcsolódnak a fertőző gyarmati invázió fenyegetésével, ahogy Shakespeare is megfogalmazza, mikor John of Gaunt úgy írja le Angliát, mint “természettől épített erőd / Harcz és ragályok vésze ellenében” (II. *Richárd II* 2.1., Szász Károly fordítása).

b, Az alkalmazott módszerek vázolóása

A betegség, különösképpen a ragályos betegség, szükségszerűen magával hozza nem csupán a szubjektum és a megtestesülés kapcsolatának válságát, de az egyének teste közötti határvonalét is, valamint a társadalmi testen belül a szomatikus és szimbolikus határok transzgresszióját. Ezek a témák kizárólag interdiszciplináris

keretben tárgyalhatók, mely merít a releváns biopolitikai elméletek belátásaiból, kiegészülve bizonyos fogalmakkal a pszichoanalízis, a társadalmi nemek tudománya és az antropológia területeiről. A disszertáció elméleti háttere továbbá a kultúrorvostan, amely “a modern orvostudomány társadalmilag értelmező célú dimenziója” (Ferber 2), ahol a textualitás, a materialitás és a történelem egyaránt fontos szerepet játszanak. A dolgozat legtágabb értelemben vett elméleti háttere a kultúratudományok, különösen Michel Foucault munkássága. Az alkalmazott fogalmak, úgy mint a fertőzés és a szennyeződés, elkerülhetetlenül megkérdőjelezzik a normalitás és a patológia látszólag adott jelentéseit. A kultúratudományok tágabb kontextusán belül a bevezetés elméleti alapvetései és a későbbi szoros olvasatok többek között Julia Kristeva pszichoanalitikus objektelméletére (*The Powers of Horror*), Mary Douglas antropológiai szenny- és margófogalmára (*Purity and Danger, Rejtett jelentések*), Michel Foucault hatalomfelfogására (*Felügyelet és büntetés*), valamint Susan Sontag *A betegség mint metafora* és az *AIDS mint metafora* című esszéiben tárgyalt betegségmetafora-olvasataira támaszkodnak. Párbeszédet igyekszem kezdeményezni e számos transzgressziót, szennyet, másságot, abjekciót és biopolitikai hatalmat tárgyaló diszkurzus között, hogy ezáltal tárjam fel járványok dinamikáját, melyek a kiválasztott szövegekben lebontják a szimbolikus rendszereket, felmutatva az abnormalitás és a szennyeződés társadalmilag megalkotott és történetileg változó fogalmait.

A jelennek a múltban történő ilyesfajta értelmezése a biopolitikai bölcselőre való utalásokkal egészül ki, mely a bölcsészettudományok egyik legdinamikusabb területe manapság. Mivel folyamatosan fejlődő területről van szó, tárgya nem könnyedén meghatározható. Thomas Lemke például a következőképpen definiálja: “a biopolitika jelentése abban a képességében rejlik, hogy láthatóvá tegye a mindig esetleges, mindig bizonytalan különbséget a politika és az élet, a kultúra és a természet között; egyrészt a megfoghatatlan és megkérdőjelezetlen tartománya, másrészt pedig a morális és jogi cselekvés szférái között” (31). Monica Casper és Lisa Jean Moore biopolitika-meghatározása szerint azonban a terület kifejezetten a társadalmi megfigyelőfolyamatok működésével határozható meg:

[t]ágabb értelemben a biopolitika mint olyan társadalmi gyakorlatok és intézmények összessége határozható meg, amelyeket azért hoztak létre, hogy szabályozzák a népesség életének minőségét (és mennyiségét). A fegyelmező hatalom és a biohatalom együttesen biopolitikaként értelmezhetők, s annak érdekében működnek együtt, hogy gyakran igen kifinomult mechanizmusok által normalizálják az egyéneket, hogy azok ezáltal megfeleljenek a sztenderdeknek, s így önszabályozó, simulékony testek és népességek képződjenek. (*Missing Bodies* 7)

Giorgio Agamben (Antonio Negri és Michael Hardt kolonizáció-elméleteivel, valamint Slavoj Žižek fogyasztói társadalomról írott gondolataival együtt) az egyik legmeghatározóbb gondolkodó a Foucault utáni tudósnemzedékben, ahogyan Gilles Deleuze és Jacques Derrida is, akinek *pharmakos*-fogalma fontos szerepet tölt be az AIDS-fejezetben. Agamben legfontosabb állítása, melyet *Homo Sacer* című művében fogalmaz meg, az, hogy a szuverén hatalom mint olyan az ún. biopolitikai test megszületéséből és fenntartásából ered: “[a]kár azt is állíthatjuk, hogy a biopolitikai test előállítása a szuverén hatalom eredendő tevékenysége” (6). Agamben számos életfogalmat tárgyal munkáiban, amelyekre jelentősen támaszkodom, s ezek közül a két legközismertebb a *zoe* és a *bios* fogalma:

[a] görögöknek nem volt egyetlen fogalmuk az ‘élet’ kifejezésére. Két szót használtak, amelyek bár közös etimológiai gyökérhez vezethetőek vissza, szemantikailag és morfológiailag mégis elkülönülnek: a *zoē* a pusztá létezés tényét fejezte ki, melyen minden élőlény osztozik (állatok, emberek, istenek), a *bios* pedig azt az életformát vagy módot jelölte, amely egy egyént vagy egy csoportot jellemez. (2)

A disszertáció ezt az életelmélet alkalmazza a fertőzés és a szennyeződés kapcsán, azt állítva, hogy a járványos betegségek kitérései és azok hatóságok általi kezelése gyakran kényszeríti az embereket a *zoé* szintjére, ám ezek a hatalomgyakorló intézmények az ilyen helyzeteket (agambeni értelemben vet rendkívüli

állapotokat) gyakran használják fel arra, hogy a bios egyre magasabb szinten kontrollált formáit hozzák létre.

c, Az eredmények tézisszerű felsorolása

Agamben Foucault-olvasata szerint egy adott társadalom “biológiai modernitásának küszöbe” azon a ponton helyezkedik el, ahol a faj és az egyén mint egyszerű élő test válnak a társadalom politikai stratégiáinak tétjeivé” (*Homo Sacer* 3). Roberto Esposito azonban azt állítja, hogy a modernitást a központilag irányított túlélési mechanizmusok intézményesítése tette lehetővé: “[a]zt is kijelenthetjük, hogy nem a modernitás vetette fel az élet önfenntartásának kérdését, hanem maga az önfenntartás merül fel a modernitás saját lényében [essere], azaz történelmi és kategorikus apparátusként találja fel a modernitást” (*Bíos* 55). A kulturális-történelmi modernitásnak e pillanat felé való eltolódása, az egyéni túlélés felismerése a kollektív csapásokkal szemben pontosan az a téma, amelyet a disszertációban két elsőként elemzett regény, a *Ragály* és a *Csodák éve* felmutat, hisz mindkettő olyan járványként ábrázolja a pestist, mely nagyban hozzájárult az egyén és az állam modern határainak megteremtéséhez. A szövegek problematizálják a társadalmi test integritását, miközben a bőr felülete jelenik meg a felügyelet premodern és modern módszerei közötti összecsapás metaforájaként vagy locusaként, miközben “kialakul a büntudat nyugati kultúrája” (Cantor 211). A középkori pestis új gazdasági termelési módok kialakulásához vezetett, míg a kora újkori járványok hozzájárultak a maszkulinként megképződő orvosi hivatás

születéséhez. A zárt terek—legyen az a karanténba zárt ország, város, falu, ház vagy akár maguk az emberek, akik az e terekben található testeket kezelik—sokat felfednek a kulturális határok történelmi megkonstruáltságáról és azok végső soron klausztrófób, fenntarthatatlan természetéről. Akár pestisként, Fekete Halálként vagy dögvézként utalunk rá, ez a járványos betegség az elmúlt hatszáz évben erőteljesen értéktelített trópus maradt, amely bármely új járványkrízis felbukkanásakor azonnal előtör.

A *Ragályt* olyan regényként értelmezem, amely a test, az elbeszélés, az állam és gazdaság premodern és modern fogalmi közötti átmenetet ábrázolja. Testi és térbeli nézőpontból elemezve a regényt a “tisztaság”, a “koherencia”, a “civilizáció” és a “jólét” fogalmainak kulturális megalkotottsága és relativitása bontakozik ki. A testi szenny metaforái (a groteszk, karneváli test, az ürülék, a leprás alakja, a szexualitás és természetesen maga a pestis), valamint a szöveg töredékes, epizodemikus szerkezete és szatirikus stílusa is kiemelik az olvasó 21. századi perspektívája és a regény 14. századi nézőpontja közötti episztemológiai távolságot. A Kelet és a Nyugat tereinek dichotimizálása, a kontinentális és a muszlim pestisfelfogások, ahogyan a feudális és kapitalista termelési módok is a szubjektum mint biopolitikai ágens modern fogalmait vezetik be. A *Csodák éve* ezzel szemben a szubjektum kora újkori nézeteire épít, tovább tagolva azt azáltal, hogy megragadja az egymással versengő ideológiákat: a protestáns anglikán egyházat és a kibontakozóban lévő, belülről is megosztott orvosi intézményrendszert. A karantén mint térbeli irányító stratégia és a füves asszony liminális alakja, aki

a női boszorkány és a férfiorvos szimbolikus regiszterei között helyezkedik el, világosan szemléltetik a pestises testek kezelésének módjait, körvonalazva a kor biopolitikai struktúráit, mely a 18. századi Felvilágosodás és a 19. századi fertőző és fertőtlenített kolera-szenáriók felé vezetnek.

A viktoriánus kolera ábrázolásával Matthew Kneale regénye kiválóan szemlélteti a kulturális és a térbeli fordulatok leszűrődését a bölcsészettudományokba, hisz a regény büzlő London-képe a kortárs irodalomnak azt a vágyát is tükrözi, hogy megtisztítsa a viktoriánus korhoz fűződő megszállott örökséget, amely a 21. századi biopolitika sötét hasonmásaként és tisztos/tiszta elődjeként jelenik meg. Noha Roland Barthes azt írja *Sade/Fourier/Loyola* című esszéjében, hogy a “az írott szarnak nincsen szaga” (137), a regénynek mégis sikerül az olvasó érzékei és értelme számára is újraalkotnia ezt a meghatározó történelmi pillanatot. Ehhez hasonlóan az *An Imperfect Lens* gyarmati színhelyet használ arra, hogy kérdéseket vessen fel a politikai és orvosi autoritás 19. századi felfogásairól egy egészségügyi katasztrófával szemben. Ez a regény nem a hatalmas londoni csatornarendszer földalatti tereit választja központi térbeli metaforájaként, hanem a parányi mikroszkóplencse molekulárizált élet-képét mutatja meg, felfedve ezáltal a réges-régi és láthatatlan kolerabaktérium rejtélyének mitikus, keleti gyökereit. Az epidemiológia tudományterületének szaknyelve jelentős mértékben a gyarmatosítás nyelvhasználatában gyökerezik, amelyet ma globalizált biztonságpolitikai szorongásaink lenyomataként is olvashatunk: “[s]emmi sem képes visszahozni a gyarmati határok

higiénikus pajzsait. A globalizáció kora az univerzális fertőzés kora”, érvel Hardt és Negri *Empire* (Birodalom) című műve (136). Az a tény, hogy a kolera kizárólag embereket képes megfertőzni, és hogy sem a karantén, sem a vakcinák nem hatásosak ellene (Bollet 91-95), kifejezetten nehezen kordában tartható betegséggé teszik, mely máig a prózairodalom termékeny forrása, hiszen számos, főként posztkoloniális irodalmi alkotás szerepelteti a kolerát a gyarmati Másik invazív veszélyforrásaként. A két regény tágabb értelemben a közegészségügy és a 21. századi kulturális terek létrejöveteléhez kapcsolódó kérdéseket vet fel. Panoramikus és mikroszkopikus perspektíváik nyomán a *Sweet Thames* és az *An Imperfect Lens* újrateremtik és kritikusan vizsgálják mind a 18. századi Felvilágosodás episzteméjét (miazmatikus magyarázatok), mind pedig a 20. századi AIDS-stigmatizáció megmerevedett kulturális különbségtételeit (kockázatos életstílusok). A kolerát ugyanis “ún. szennybetegségnek tartották, s úgy vélték, főként zsúfolt, nem higiénikus életkörülmények között üti fel a fejét, mint például a szegények vagy a közkatonák esetében. Az AIDS-hez hasonlóan tehát a kolera miatt is az áldozatait hibáztatták (Cohen *Embodied* 42). A mértékletesség és a tisztaság 19. századi fogalmai nagyban emlékeztetnek a szexualitás mai, higiénikus, moralizált felfogásaira és a wellness-kultúra értékrendjére. A szövegekben leírt egészségügyi, faji és szexuális válságok annak kérdését vetik fel, hogy mi az, amit szimbolikusan és/vagy materiálisan elutasít és kivet magából a társadalmi és az egyéni test. A publikus és a privát terek közötti határ kérdése ott rejlik Kristeva meglátása mögött is: “[t]ehát

nem a tisztaság vagy az egészség hiánya idézi elő az abjekciót, hanem az, ami megzavarja az identitást, a rendszert és a rendet” (*Powers of Horror* 4)—legyen az állami, személyes, gyarmati vagy nemzeti határvonalak rendje.

Ben Highmore szerint Michel de Certeau kulturális folytonosságról vallott gondolatainak legfőbb jelentősége az, hogy “az ilyesfajta történelem képes kibillenteni a középpont és a margó fogalmait” (147), s ez az érv szintén alkalmazhatónak tűnik az olyan neo-viktóriánus történelmi regények esetében is, mint Matthew Kneale *Sweet Thames* vagy Anne Roiphe *An Imperfect Lens* című művei. A mindenütt jelenlévő térbeli metaforák alkalmazásával, valamint a városi szerkezetek térbeli hierarchiájának függőleges rétegzésével ezek a regények egyfajta alsó perspektívát hoznak létre az európai kultúrtörténet e korszakáról, ahol a csatornahálózat földalatti, zárt terei és a fertőzés előretörése London metropolisza és a gyarmati Alexandria társadalmi testére íródnak rá. Az epidemiológia, s különösen a kolera elleni küzdelem megmutatták, hogy “az orvostudomány a modern államrendszer meghatározó tartóoszlopává válik” (*During* 50), ezáltal pedig a jelenkori közegészségügyi biopolitikai gyakorlatok alapját is képezik. A metropolita és gyarmati szenny tehát egyaránt elsöprő erejűek és szimbolikus jelentőségűek a tisztaság kulturálisan megalkotott fogalmai számára.

Végül, de nem utolsón sorban Alan Hollinghurst *A szépség vonala* és Alfred Corn *Part of His Story* című regényei az AIDS-járvány korai időszakát ábrázolják Londonban, s esztéta-alkatú,

meleg férfi főszereplők sorsán keresztül mutatják be az AIDS áldozatainak elszigetelődését és a biológiaiit megelőző társadalmi halálát, valamint az AIDS-tapasztalat eltávolításának különböző stratégiáit a nemzeti, az osztálybeli és a szexuális másság által. Bármiféle közvetlen politikai véleményformáló gesztus alkalmazása nélkül ezek a történetek alapvetően a magányról, a veszteségről és a gyászmunkáról szólnak. Nick Guest *A szépség vonalában* farmakos-figuraként értelmezhető, aki megkérdőjelezi és ugyanakkor az elit immunitásáért bemutatott egyfajta rituális áldozatként végzi, miközben esztétizmusa és dekadenciája nem képesek megmenteni őt a kiközösítés és a fertőzés veszélyeitől. A *Part of His Story* ezzel szemben az AIDS-et az egyéni és a társadalmi történelem immáron historizált részeként pozicionálja, ahol London városa az amerikai utazó számára individualizált emlékművé válik, s közben saját történetét is írja gyászmunkája részeként—s mint kiderül, nemcsak elveszített partnerét, de saját magát is gyászolnia kell.

Ma, a “Post-AIDS” (Barbour *Meddling with Mythology* 3) korában ez a betegség immár nem apokaliptikus fenyegetésként van jelen, hanem krónikus betegséggé minősült át. Az AIDS-testet ma elsősorban a bizonytalan határokkal rendelkező immunológiai testtel azonosítjuk, mely illeszkedik a szintén bizonytalan, egyre inkább medikalizált emberi szubjektum reprezentációs történetének ívéhez:

[a] mikrobáktól sújtott bakteriológiai test statikus volt, az endokrinológiai test pedig hol forró, hol hideg, hol zsíros,

hol száraz, ami nem véletlen (a háború utáni első évek szorongásai közepette, amikor az endokrinológia rövid időre a középpontba került), körvonalazva az érzelmek társadalmi nemekkel jelölt trópusait. Az immunológiai test azonban sokkal könnyedebben folyékony és törekeny, akár a táncos finoman kiegyensúlyozott környezetében, ahol szinte határok nélkül lehet jelen. (Patton, Cindy 59)

Történeti szempontból az AIDS-járvány elválaszthatatlannak tűnik az énhatárok kulturálisan és orvosilag változó fogalmaitól, ahogy a biztonság kultúrájának kialakulásától is, azaz a politikai immunitástól: “az AIDS talán egyetlen korábbi történelmi pillanatban sem szerveződhetett volna koherens kórtanná. [...] az immunrendszer fogalma nélkül, melyet az 1960-as és az 1970-es években tártak fel, s mely ellentmond az immunitás korábbi, egyszerűbb felfogásainak, az ‘AIDS’ mint betegség igen enélkül nehezen lett volna konceptualizálható” (Waldby 55). Összességében “a HIV-fertőzöttek olyan szubjektumok, akik szemtanúivá válnak mindnyájunk halandóságának és az orvostudomány arra való képtelenségének, hogy gyógymódot találjon a természet e kultúrába való végzetes beavatkozására. A HIV-fertőzés magába foglalja a halálos hibriditásnak egy állandó és feloldhatatlan formáját, ahol a vírus és a gazdatest nem funkcionálisan különválaszthatóak” (2). Az AIDS-pandémiát úgy is értelmezhetjük, mint a tömegkatasztrófák orvosi és szimbolikus kezelésének jövőbeli tendenciáit, a magánszféra átalakulását és a “az új cölibátus” (Sontag *Illness* 165)

kibontakozását: “az AIDS-re adott kulturális és politikai reakciók, amelyek egyben a bűn és a betegség középkori fogalmaihoz való visszatérést is jelölnek, valamint a lassan ható vírusok és a technológizált szexnek a kibernetikus jövővel való konfrontációját” (Patton, Cindy 5). A jóléti állam kulturális elvárásai magukba foglalják a választás és az esély közötti egyéni hatalmi pozíciót, s az AIDS áldozatává válni már önmagában is szembe megy a kulturális ortodoxiával, mely az integritás és az egyén folytonosságának elvesztéséhez vezet.

A dolgozat szerkezeti felépítése

<u>Ragály</u>	PESTIS	KOLERA	AIDS
A (társadalmi) test érintett része	bőr (kelések)	emésztés (hasmenés)	immunrendszer (fertőzések)
A ragályos szennyeződés földrajzi helye és történelmi kora	(pre-)modern nemzeti & egyéni test	gyarmati bennszülöttek & az alsóbb osztályok	posztmodern meleg szexuális morál & gyász
A kirekesztés és a belső kontroll terei	Wales és Kairó kozmikus világnézet & karantén	London & Alexandria mikroszkopikus tekintet & Petri-csésze	London & New York privát szféra & urbanitás
A betegség domináns diszkurzusa	vallási	tudományos	katonai
Alkalmazott biopolitikai fogalmak	rendkívüli állapot a karantén mint tábor	abjekció a zsidók mint homo sacri	immunitás az esztéta mint pharmakos
A betegség hosszú távú kulturális eredményei	világi felügyelet	laboratóriumi tudomány	a kockázat kultúrája

d, iDEa igazolás a szerzőnek az értekezés tárgyában és további témákban megjelent vagy igazoltan kiadásra elfogadott publikációiról a lapszámok feltüntetésével

Jelölt: Ureczky Eszter
Neptun kód: JL.VJG1
Doktori Iskola: Irodalomtudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10034372

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (2)

1. **Ureczky, E.**: A feledés h(om)álya: Elhagyott terek és testek Kocsis Ágnes Pál Adrienn című filmjében.
In: Test és szubjektivitás a rendszerváltás utáni magyar filmben. Szerk.: Györi Zsolt, Kalmár György, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 70-84, 2013. (Zoom. A kortárs filmtudomány kulcskérdései, ISSN 2063-8450 ; vol. 2.) ISBN: 9789633183533
2. **Ureczky, E.**: Beteg város: a szennyeződés metaforái Matthew Kneale Sweet Thames című regényében.
In: Otthonos idegenség: Az Alföld Stúdió antológiája. Szerk.: Fodor Péter, Lapis József, Alföld Alapítvány, Debrecen, 88-102, 2012. ISBN: 9789630850384

Idgen nyelvű, külföldi könyvrészletek (3)

3. **Ureczky, E.**: Cleanliness as godliness: cholera and victorian spaces of filth in Matthew Kneale's Sweet thames.
In: Travelling around Cultures Collected Essays on Literature and Art / Ureczky Eszter, et al., szerk. Györi Zsolt és Moise Gabriella, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 101-117, 2016. ISBN: 9781443809962
4. **Ureczky, E.**: Post-bodies in Hungarian cinema: forgotten bodies and spaces in Ágnes Kocsis' Pál Adrienn.
In: Cultural studies approaches in the study of Eastern European cinema: spaces, bodies, memories. Ed.: by Andrea Virgins, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 168-186, 2016. ISBN: 1443800597
5. **Ureczky, E.**: The problem that has a masculine name: shell shock and the traumatic memory of the great war in Pat Barker's Regeneration.
In: Presences and Absences: Transdisciplinary Essays. Eds.: Nóra Séllei, Katarina Labudova ; introd. Nóra Séllei, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 155-170, 2013. ISBN: 1443849847

Idegen nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (2)

6. **Ureczky, E.**: Bodies of Power - Arne De Boever, Narrative Care: Biopolitics and the Novel.
Hung. J. Eng. Am. Stud. 22 (2), 226-231, 2016. ISSN: 1218-7364.
7. **Ureczky, E.**: The Voice of the Organs (Isabelle Lange and Zoë Norridge, eds., Illness, Bodies and Contexts: Interdisciplinary Perspectives).
Hung. J. Eng. Am. stud. 17 (2), 435-438, 2011. ISSN: 1218-7364.

További közlemények

Magyar nyelvű könyvek (2)

8. Lepecki, A., ford. Kricsfalusi, B., **Ureczky, E.**: A tánc kifulladásá: A performansz és a mozgás politikája. Kijárat, Budapest, 281 p., 2015. (Performansz, ISSN 2064-0226 ; 2.) ISBN: 9786155160455
9. Youstry, M., ford. **Ureczky, E.**: Rejtett emlékeink nyomában - Út a valódi önmagunkhoz. Kulcslyuk Kiadó, Budapest, 2014. ISBN: 9786155281143

Magyar nyelvű könyvrészletek (2)

10. **Ureczky, E.**: Nyögvenyelős gulyáskommunizmus: az evés mint a késő-kádárkori hatalmi viszonyok, nemi szerepek és fogyasztási módok metaforája a Veri az órdog a feleségét című filmben.
In: Tér, hatalom és identitás viszonyai a magyar filmben. Szerk.: Győri Zsolt, Kalmár György, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 159-170, 2015, (Zoom. A kortárs filmtudomány kulcskérdései, ISSN 2063-8450 ; vol. 4.) ISBN: 9789633185513
11. Martin, G., ford. Bölcskei, E., **Ureczky, E.**: Gabriel García Márquez: egy élet.
In: Gabriel García Márquez: egy élet / Gerald Martin ; [ford. Bölcskei Erzsébet és Ureczky Eszter], Magvető, Budapest, 307-576, 2009. ISBN: 9789631427363

Magyar nyelvű közlemények hazai folyóiratban (9)

12. **Ureczky, E.**: A hiány neve: Terek és testek a Pál Adrienn című filmben.
Prizma. 10, 70-79, 2013. ISSN: 2060-9051.
13. **Ureczky, E.**: Az idegen sebe: Tér- és testhatárok Andrea Arnold űvöltő szelekt-áadaptációjában.
Metropolis. 3, 26-37, 2013. ISSN: 1416-8154.
14. **Ureczky, E.**: Jönnek a britek?: Fejezetek a brit film történetéből.
Apertúra. 7, [6], 2011. ISSN: 1787-7245.

15. **Ureczky, E.**: Torékeny történetek.
Stud. litt. 50 (3-4), 189-195, 2011. ISSN: 0562-2867.
16. **Ureczky, E.**: "Nagyon kicsit tépett mosoly": Nárciszról, nárcizusról.
Debr. Disputa. 8 (7-8), 11-16, 2010. ISSN: 1785-5152.
17. **Ureczky, E.**: Kettős kötés: Az ikerség narratív és interszjektív terei Bruce Chatwin On the Black Hill és Michel Tournier Gemini című regényeiben.
Juvenilia. 3, 385-396, 2010. ISSN: 1788-6848.
18. **Ureczky, E.**: Most mintha nő lennél: Chuck Palahniuk: Láthatatlan szörnyek.
Alföld. 61 (7), 122-127, 2010. ISSN: 0401-3174.
19. **Ureczky, E.**: Nemi erő(zsajk)vonalak: Tekintet és hatalom Gaspar Noé Visszafordíthatatlan című filmjében.
Szkhálon. 8 (1), 70-82, 2010. ISSN: 1785-0479.
20. **Ureczky, E.**: Mintha sebed sebem volna. (Menyhért Anna: Elmondani az elmondhatatlant : Trauma és irodalom).
Debr. Disputa. 7 (5), 49-52, 2009. ISSN: 1785-5152.

Évzáró félévzáró közlemények (29)

21. **Ureczky, E.**: "Mint amikor kesztyűben tapsolnak": Adam Foulds: Eleven ütvesztő.
Műút. 60, 98-101, 2017. ISSN: 1789-2635.
22. **Ureczky, E.**: Az óvatos túlélő: Julian Barnes: Felfelé folyik, hátrafelé lejt.
Műút. 58 (41), 84-86, 2017. ISSN: 1789-1965.
23. **Ureczky, E.**: A jólét és jólét szigetel: Ian McEwan: A gyermektörvény.
Műút. 61 (58), 77-79, 2016. ISSN: 1789-2635.
24. **Ureczky, E.**: Journeys into familiar foreignness - Zsófia Bán's short stories.
Eur. lit. netw. 2016.09.08., [3], 2016.
25. **Ureczky, E.**: Női passiók: Colm Tóibín: Mária testamentuma, Jeanette Winterson: A szenvedély.
Műút. 61 (55), 77-81, 2016. ISSN: 1789-2635.
26. **Ureczky, E.**: Történetnyi súly: Samantha Schweblin: Reményvesztett nők.
Alföld. 67 (11), 107-112, 2016. ISSN: 0401-3174.
27. **Ureczky, E.**: Az Amerikai pszichótól az okodizájning: Interjú Kapocs Éva kiegészítőtervezővel.
Kulter.hu 10, [7], 2015.
28. **Ureczky, E.**: Bábupolgárok bankettje: Jessie Burton: A babához ünnöje.
Műút. 60 (50), 82-85, 2015. ISSN: 1789-2635.
29. **Ureczky, E.**: Világítások.
Műút november, [10], 2015. ISSN: 1789-2635.

30. **Ureczky, E.**: Az angolság indiszkrét bája: Alan Hollinghurst: Más apától.
Műút. 59 (456), 85-88, 2014. ISSN: 1789-1965.
31. **Ureczky, E.**: Snapshots of border-crossings.
Hung. lit. online 2014.03.27., [3], 2014.
32. **Ureczky, E.**: "Anya volt az idegen": Kiss Noémi: Ikeranya.
Műút. 58 (40), 77-79, 2013. ISSN: 1789-1965.
33. **Ureczky, E.**: A lét génekeztelt fája zöld? (Margaret Atwood: Guvat és Gazella).
Műút. 58 (1), 87-89, 2013. ISSN: 1789-1965.
34. **Ureczky, E.**: Boldogok a nemnormálisok: Jeanette Winterson: Miért lennél boldog, ha lehetsz normális?
Műút. 58 (42), 86-88, 2013. ISSN: 1789-1965.
35. Györi, Z., ford. **Ureczky, E.**: Diskurzus, hatalom és ellenállás a késő Kádár-kor filmszociográfiájában.
Apertúra. tavasz, [27], 2013. EISSN: 1787-7245.
36. **Ureczky, E.**: Kezdetben volt a konyha: (Lawrence Norfolk: John Saturnall lakomája).
Műút. 58 (38), 71-73, 2013. ISSN: 1789-1965.
37. **Ureczky, E.**: A nevelőnő továbbképzése: Cary Fukunaga: Jane Eyre, 2011.
Prizma Online 1, [4], 2012.
38. Boer, P. d., ford. **Ureczky, E.**: Emlékezethelyek összehasonlító szempontú vizsgálata.
Stud. litt. 51, 23-30, 2012. ISSN: 0562-2867.
39. **Ureczky, E.**: Szárnyat igéző attrakció (Angela Carter: Esték a cirkuszban).
Műút. 57 (2), 73-75, 2012. ISSN: 1789-1965.
40. **Ureczky, E.**: Út, levél, képek (Bán Zsófia: Amikor még csak az állatok éltek, Dunajcsik Máttyás: Balbec Beach).
Műút. 57 (4), 63-69, 2012. ISSN: 1789-1965.
41. **Ureczky, E.**: A magány szava: Wells Tower: Elpusztítva, felperzselve.
Műút. 56 (25), 66-68, 2011. ISSN: 1789-1965.
42. **Ureczky, E.**: Az édes kislányok beiktatának, ugye? Darren Aronofsky: Fekete hattyú.
Prizma Online 2, [3], 2011.
43. **Ureczky, E.**: Egy álornvilág visszhangjai: Mark Romanek: Négeredjáll.
Prizma Online 6, [4], 2011.
44. Goux, J. J., ford. **Ureczky, E.**: Eszmiség, szimbolikusság és valóság a posztmodern kapitalizmusban.
Helikon. 4, 497-512, 2011. ISSN: 0017-999X.

45. Csobánka, Z., ford. **Ureczky, E.**: Fingering Me (experts).
Hung. lit. online[9], 2011.
46. **Ureczky, E.**: Őfelsége logopédusa voltam Tom Hooper: A király beszéde.
Prizma Online 1, [3], 2011.
47. **Ureczky, E.**: A ház másik arca: Maszk és tükor Az operaház fantomjában.
Prizma Online 12, [5], 2010.
48. **Ureczky, E.**: Asszonyhús, bűbáj, lullabáj; Tallér Edina: A hűsevő.
Kulter.hu 12, [2], 2010.
49. **Ureczky, E.**: Meghívó Farkastanyára.
Vörös Postakocsi. ősz, 80-83, 2008. ISSN: 1789-4697.

Ismeretterjesztő, népszerűsítő cikkek (1)

50. **Ureczky, E.**: A dekonstrukciótól a bűnös élvezetekig: Interjú Somogyi Gyulával.
Kulter.hu 02, [8], 2017.

A DEENK a Jelölt által az IDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2017.08.01.

